

СТВОРЕННЯ СИТУАЦІЇ УСПІХУ ЯК ПЕРЕДУМОВА ЗДОРОВ'ЯЗБЕРІГАЛЬНОГО СЕРЕДОВИЩА НАВЧАННЯ СТУДЕНТІВ

Шапошнікова І.І., Корсун С.М., Суворова Я.В.

Харківська державна академія фізичної культури, Україна

Анотація. На підставі аналізу психолого-педагогічної літератури у статті визначені умови створення ситуації успіху, що дозволяють досягнути значних результатів в навчальній діяльності студентів, які супроводжуються позитивними емоціями та сприяють збереженню здоров'я студентів.

Ключові слова: студент, успіх, ситуація успіху, здоров'я, здоров'язберігальне середовище.

Аннотация. На основании анализа психолого-педагогической литературы в статье определены условия создания ситуации успеха, позволяющие достичь значительных результатов в учебной деятельности студентов, сопровождающиеся положительными эмоциями и способствующие сохранению здоровья студентов.

Ключевые слова: студент, успех, ситуация успеха, здоровье, здоровьесберегающая среда.

Abstract. Based on the analysis of psychological and educational literature in the article defines the conditions of creating a situation of success, allowing to achieve significant results in the learning activities of students, accompanied by positive emotions and contribute to the preservation of the health of students.

Keywords: student, success, success situation, health care environment.

Вступ. У сучасних умовах інформатизації суспільства на здоров'я молоді впливає низка чинників, дія яких раніше була значно меншою, йдеться, зокрема, перш за все про підвищення нервово-психічного навантаження, що призводить до перенапруження нервової системи і заважає створенню належних умов для задоволення потреб у самопізнанні, самовихованні і самореалізації. Першочерговим завданням системи освіти є досягнення нової, сучасної якості вищої освіти завдяки створенню умов для збереження та зміцнення здоров'я студентів, зокрема психічного [8].

Тому актуальність даного дослідження визначається потребою в створенні здоров'язберігального середовища навчання студентів у контексті забезпечення умов для розвитку нахилів, здібностей і обдаровань студентів через систему факторів, що стимулюють та спрямовують, в ролі яких особливо ефективно виступає успіх.

Метою дослідження є створення здоров'язберігального середовища, яке спрямовано на розкриття та розвиток здібностей студентів, їх потребу у позитивній самореалізації.

Результати дослідження. Здоров'язберігальне середовища являє собою цілеспрямовану систему умов навчальної діяльності студентів, тобто застосування

активних форм і методів навчання, спрямованих на створення комфортної психологічної атмосфери, що сприяє збереженню здоров'я студентів [5].

З урахуванням ідей науковців (А. Белкін, У. Гласер, М. Мольц, В. Сухомлинський) [1, 2, 3, 6] доведено, що відчуття студентами успіху підтримує в них інтерес, віру в свої сили до навчання, й навпаки інтерес до навчання з'являється тільки тоді, коли є натхнення, яке народжується від успіху в оволодінні знаннями.

З психологічної точки зору під поняттям «успіх» розуміють переживання особою стану радості, задоволення внаслідок того, що отримані в певній діяльності результати або співпали із запланованими, або навіть перевершили їх. На основі цього людина відчуває сильні позитивні емоції, в неї формуються нові мотиви щодо продовження цієї діяльності, підвищується рівень самооцінки. Якщо ситуація успіху набуває для людини сталого характеру, це сприяє досягненню нею високих меж соціальної самореалізації і духовного самовдосконалення [2].

З педагогічної точки зору успіх забезпечується через цілеспрямовану організацію умов, ситуацій, які надають можливість кожній окремій особі та ко-

лективу загалом досягти значних результатів у певній діяльності. Отже, в педагогічному значенні успіх є результатом продуманої навчально-виховної роботи педагога [2, с. 30-31].

Слід звернути увагу на те, що необхідно розрізнити між собою поняття «успіх» і «ситуація успіху». Адже під словом «ситуація успіху» йдеться про поєднання певних умов, які забезпечують успіх, а сам успіх є результатом цієї ситуації. Очевидно, що в навчально-виховному процесі ситуацію успіху звичайно організує педагог, а успіх стає наслідком цієї ситуації, коли особа відчуває радість як власну суб'єктивну справу, тому важливим завданням викладача є надання кожній особі можливості пережити радість досягнення успіху.

Ситуація успіху передбачає затвердження на практиці ідеї рівності всіх людей як унікальних індивідуальностей, визнання кожною з них неповторності, незамінності будь-якої іншої особистості, її права на свободу вибору думок і відчуттів. Отже, ситуація успіху дозволяє організувати успішну педагогічну взаємодію, яка ґрунтується на взаємоповазі людей, оптимістичній вірі в необмежені можливості кожної особистості, виявленні готовності сприяти її самореалізації [2, с. 10, 30, 34, 35]

Отже, успішною можна назвати таку людину, яка формулює для себе перспективні цілі й оптимальним чином їх реалізує, тобто досягає їх своєчасно, з мінімальними витратами енергії, в гармонії із своїми переконаннями та зовнішніми обставинами.

У свою чергу, виникнення у людини стану задоволеності роботою чи досягненнями у спорті, різних видах дозвілля суттєво залежить від сформованості в неї умінь і навичок успішного виконання поставлених завдань. Причому для індивідуума має значення не тільки зовнішнє винагородження, а і так звана «внутрішня задоволеність», яка є наслідком власної результативної активності. Так, джерелами задоволеності для людини можуть виступати реалізовані особистісні потреби, ефективно застосовані навички успішної праці, своєчасно досягнуті цілі тощо. Цілеспрямоване зосередження людини на досягненні реальних і важливих цілей посилює в неї відчуття щастя, сприяє підвищенню її власної самооцінки [4, 5]. Але це не означає, що навчання повинно бути легким, щоб студент не відчував труднощів у навчальній праці. Долання труднощів підвищує її віру у власні сили, стимулює підвищення самооцінки. Причому у процесі педагогічної взаємодії слід орієнту-

вати суб'єктів навчання не на досягнення успіху будь-якою ціною, а на формування в них інтересу до запропонованого навчального матеріалу, способам його засвоєння, специфіці організації роботи групи тощо. Це дозволяє запобігти формуванню в молодих людей вузько прагматичного ставлення до своєї навчальної діяльності та її результатів [6].

Під час проведення експериментальної роботи значна увага викладачами приділялася розкриттю необхідності формування у студентів позитивної «Я-концепції», при вивченні дисциплін з основ здоров'я, необхідними передумовами якої були:

- сприйняття кожного студента як унікальної особистості, поважання її думок, почуття учнів, право на волю вибору, розуміння, визнавання її неповторності, незамінності;

- створення для особистості ситуації успіху, схвалення, підтримці, доброзичливості, які приводили б до переживання нею радощів від власної успішної діяльності;

- розуміння причин незнання навчального матеріалу (особливо це стосується студентів, які випробовують труднощі у навчанні), усунування акцентів на відставання та інші недоліки студентів, не наносячи збитку їх гідності;

– надання можливості й допомоги студентам реалізувати себе в позитивній діяльності.

Організація навчального процесу ґрунтувалася на гуманістичних засадах забезпечення співробітництва між викладачами і студентами, виявлення адекватної самооцінки всіма його учасниками, емоційного задоволення як результату спільної діяльності. Співробітництво як необхідна умова для особистісного самовизначення студентів сприяло відкриттю перед ними перспективи росту, допомогла відчувати радість успіху, а також реалізувати одну з головних завдань навчально-виховного процесу - усвідомлення своїх можливостей й віри в себе. Оскільки у формуванні позитивних мотивів щодо професійного становлення студентів велику роль відіграє сам викладач, значна увага з його боку приверталася створенню доброзичливих, довірливих стосунків зі студентами, організації між ними взаємодопомоги, позитивного ставлення до оволодіння змістом навчальних дисциплін. У свою чергу, педагоги намагалися не допустити ситуації прояву недовір'я, авторитарності, іронії, що викликало б у студентів відповідні негативні почуття і зумовлювало пасивне ставлення до предмета, бажання «відсидітися» на занятті тощо.

Отже, для створення ситуацій успіху від викладача вимагалася постійно відзначати досягнення кожного студенту на шляху його професійного і особистісного зростання. Усвідомлюючи свою роль як суттєвого мотивуючого фактору, викладачі демонстрували відданість своїй справі, впевненість в успіху своєї діяльності, віру в культурно-пізнавальну цінність предмету та заряджали цією вірою студентів. Ефективність створення ситуацій успіху у студентів залежала також від сили авторитету викладача.

Створенню ситуацій успіху в ході експериментальної роботи сприяло проведення практичних занять з використанням цікавих заздалегідь самостійно підготовлених повідомлень з дисциплін основ здоров'я, які були пов'язані з їхньою фаховою підготовкою.

У ході експериментальної роботи викладачами враховувалося, що у переживанні ситуації успіху особливу потребу мають студенти, які випробували певні утруднення в навчанні. Щоб допомогти таким студентам позбавитися комплексів і повірити у свої сили, викладачами використовувалися різні форми й методи навчання: індивідуальне консультування, надання індивідуальних завдань, залучення їх до підготовки рефератів, доповідей, повідомлень, презентація яких

серед інших студентів позитивно впливала на їх самооцінку.

Одним із шляхів створення ситуацій успіху для студентів під час їх роботи в малих групах було врахування побажань у розподілі на окремі команди. Такий розподіл відбувався за різними принципами: на основі врахування навчальної успішності студентів, визначення їх професійних інтересів і стилю роботи, особистісних симпатій тощо. Причому такі сформовані за різними ознаками мікрогрупи вимагали різних підходів щодо організації навчальної діяльності студентів. Так, наприклад, у гомогенній за рівнем знань групі студенти виступали як рівні партнери, а в гетерогенній за успішністю студентів групі необхідно було продумати роль кожного його учасника, щоб дати йому шанс працювати на межі своїх можливостей і, таким чином, забезпечувати його особистісний прогрес, підвищувати віру у свої сили. У такій групі важливо було не допустити ситуації, щоб слабкі студенти виступали в ролі пасивних спостерігачів. Тому нерідко викладачі саме таких студентів назначали керівниками спільної навчальної діяльності.

Для покращення психологічної атмосфери на заняттях викладачі й самі студенти намагалися підбирати до занять цікавий матеріал, пропонували нестандартні

форми педагогічної роботи, які дозволяли полегшити опанування складної інформації, зробивши її доступною і цікавою.

Ефективним для створення ситуацій успіху було впровадження у навчальний процес різних ігрових методів, також залучення студентів до відбору загадок, кросвордів тощо.

Створенню ситуацій успіху у студентів сприяла також індивідуалізація та диференціація навчання. На практичних заняттях використовувалися різні види диференційованих завдань по дисциплінам з основ здоров'я, а саме: завдання різні за рівнем складності; індивідуальні диференційовані завдання; групові індивідуальні завдання з урахуванням різної підготовки студентів; вправи з вказаною мінімальною та максимальною кількістю завдань для обов'язкового виконання; загальне для всієї групи студентів завдання з пропонуванням системи додаткових вправ зростаючого ступеня складності; індивідуально-групові завдання, які пропонувалися у виді карток; диференційовані завдання з різним ступенем допомоги.

На підставі проведеної раніше діагностики студенти в ході опитування були розподілені на 4 групи за такими рівнями: 1 - А – високий, 2 – В – достатній,

3 – С – середній, 4 - Д – початковий рівень. Розподіл на групи мав умовний характер, що дозволяло студентам переходити із однієї групи в іншу. Студенти цих груп одержували завдання різні за рівнем складності, тобто мали програму особистісного самовдосконалення, що підвищувало мотивацію міграції із однієї групи в іншу, більш сильну за рівнем їхніх знань. Адже студенти Д групи мали можливість підняти свої знання до С рівня, студенти С групи - на більш високий рівень, а студенти А групи розширювали і поглиблювали свої знання з теми. Навчальна робота організовувалася таким чином, що студенти перебували в більш сприятливих, чим під час фронтальної роботи умовах, мали можливість діяти відповідно до своїх індивідуальних інтересів, здібностей, тобто кожний студент був зайнятий рішенням посилюючого для нього навчального завдання, що давало можливість студентам з різними пізнавальними здібностями відчувати впевненість у своїх силах, розвинути в них уяву, логічне мислення, активізувати пізнавальну діяльність кожного з них. Для підвищення мотивації студентів періодично проводилися змагання між однотипними за рівнями навчальної успішності групами в наслідок чого підвищувався інтелектуальний фон колективу.

Широкі можливості для створення ситуації успіху для студентів мала також індивідуальна самостійна робота, в ході якої їм пропонувалися завдання, залежно від їх рівня знань, індивідуальних особливостей, виконання яких здійснювалися в індивідуальному темпі. Слід відзначити, що чим більше самостійності надавалося студентам у виконанні завдань, тим більш ретельніше вони до неї ставилися. Індивідуальна самостійна робота не тільки дозволяла підвищити рівень професійних знань студентів, але й забезпечити позитивний вплив на формування їх професійних і особистісних якостей.

Висновки.

Важливим елементом створення здоров'язберігального середовища є організація в навчальному процесі студентів ситуації успіху, що забезпечується поєднанням наступних факторів і умов: особистістю студента, його здібностями і можливостями, мотивацією діяльності, психоемоційним і моральним самопочуттям; особистістю викладача, його професійною компетентністю, вмінням сформувати у студента мотивацію навчальної праці, порушити прагнення до успіху, досягнення більш високих результатів; педагогічно доцільним відбором змісту освіти; раціональним вибором форм, способів і засобів організації та здійснення

навчально-пізнавальної діяльності; використанням ефективних методів стимулювання навчально-пізнавальної активності студентів; створенням сприятливого морально-психологічного клімату в студентському колективі і затвердженням доброзичливого стилю міжособистісних відносин в системі «викладач-студент».

Таким чином, успіх у навчанні викликає у студентів позитивні емоційні переживання, інтерес до навчання, створює сприятливі умови для всебічного розвитку здорової й успішної особистості, і як наслідок, веде до виникнення почуття впевненості в собі не тільки в навчальній діяльності, але і гідної адаптації в суспільстві.

Перспективою подальших досліджень є подальший науковий пошук, пов'язаний з розробкою теоретичних і практичних засад створення здоров'язберігального середовища навчання студентів.

Література:

1. Аргайл М. Психология счастья / М. Аргайл. – 2-е изд. – СПб. : Питер, 2003. – 271 с.

2. Белкин А. С. Ситуация успеха. Как ее создать : кн. для учителя / А. С. Белкин. – М. : Просвещение, 1991. – 176 с.

3. Глассер У. Школы без неудачников / У. Глассер ; [пер. с англ. ; общ. ред. и предисл. В. Я. Пилиповского]. – М. : Прогресс, 1991. – 184 с.

4. Ключников С. Ю. Фактор успеха : новая психология саморазвития / Сергей Ключников. – М. : Беловодье, 2002. – 478 с.

5. Митчик О. Здоров'язберігальне середовище та здоров'язберігаючі технології у вищому навчальному закладі / О. Митчик // Фізичне виховання, спорт і культура здоров'я у сучасному суспільстві : зб. наук. праць, 2012 - № 4 (20). – С. 156-160.

6. Мольц М. Я – это Я, или Как стать счастливым / М. Мольц ; [пер. с англ. ; предисл. В. П. Зинченко, Е. Б. Моргунова]. – СПб. : Лениздат, 1992. – 192 с.

7. Сухомлинский В. А. Как воспитать настоящего человека / В. А. Сухомлинский ; сост. О. В. Сухомлинская. – М. : Педагогика, 1990 – 288 с. – (Этика ком. воспитания. Педагогическое наследие).

8. Шапошнікова І. І. До проблеми збереження та зміцнення психічного здоров'я студентської молоді / І. І. Шапошнікова, С. М. Корсун, Я. В. Суворова // Актуальні проблеми медико-біологічного забезпечення фізичної культури, спорту та фізичної реабілітації : зб. наук. праць. - Х. 2016 – С. 582 – 586.

Інформація про авторів:

Шапошнікова Ірина Іванівна, канд. пед. наук, доцент, професор кафедри, в.о. зав.кафедри

Корсун Світлана Миколаївна, канд. біол. наук, доцент, професор кафедри

Суворова Яна Вікторівна, старший викладач кафедри

Кафедра спортивної медицини, біохімії та анатомії

Харківська державна академія фізичної культури, м. Харків, вул. Клочківська 99, каф. СМБА (307)